

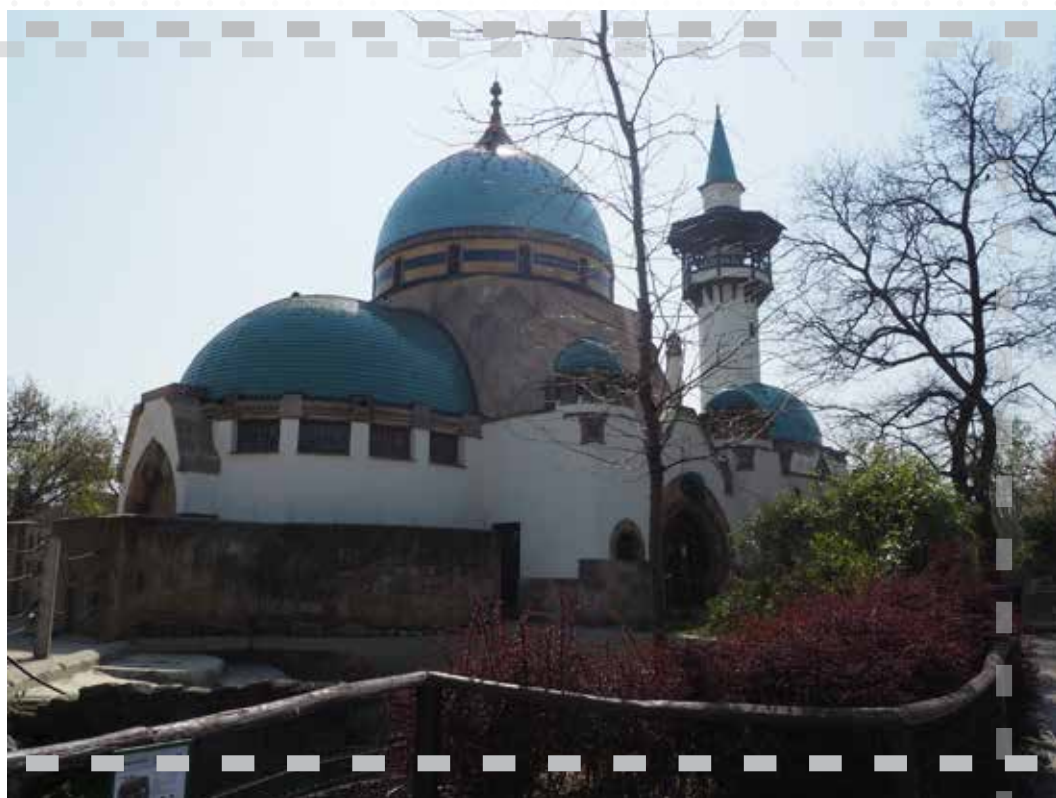

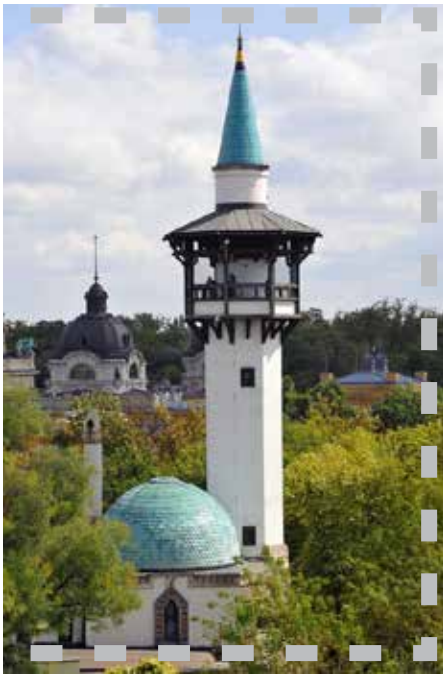
Az Elefántház Mesés palota történelmi viharokkal

Az Elefántház az Állatkert talán legszebb, leglátványosabb épülete, mely messziről kimagaslik a Városliget fái közül. Nem véletlen, hogy elnyerte az Európai Unió műemlékvédelmi kitüntetését, az EuropaNostra díjat. A gazdagon díszített, keleties stílusú épületet a huszadik század elején a Főváros akkori főépítésze tervezte, méghozzá ajándékba, pénzt nem fogadott el érte.

Volt egyszer egy torony...

A mesébe illő, tornyos-kupolás, csillogó-villogó palota rögtön az elkészülte után kisebb politikai vihart kavart, az Oszmán Birodalom ugyanis szentségtörésnek vélte, hogy egy iszlám templomot idéző épületben állatokat tartanak. A ház karcsú kilátótornyát emiatt le is bontották, és csonka maradt egészen az ezredfordulóig, amikor végre újjáépülhetett, a magyarországi iszlám közösséggel történt egyeztetés után. A felújítás során rekonstruálták a második világháborúban elszenvedett sérüléseket is, így például újragyártották a homlokzatra a híres Zsolnay-gyárban készült, elefántokat, orrszarvúakat és vízilovakat ábrázoló eozinmázás domborműveket. A ház központi csarnokának mennyezetét stilizált állatalakok díszítik, és itt került elhelyezésre az elefántfejű indiai istenség, Ganésa szobra is.

Kik is azok a vastagbőrűek?

Állatkertünkben ma ázsiai elefántok élnek, ám az első ormányos a Városligetben egy afrikai elefánt volt, még a 19. században. Az Elefántház azonban nemcsak elefántok számára épült. Az egykor Vastagbőrűek Házának nevezett épületben azokat az állatokat gyűjtötték össze, amelyeket az akkori, mára tudományosan már meghaladott rendszerezés szerint a vastagbőrűeknek nevezett állatcsoportba soroltak. Ma már tudjuk, hogy ezeket az élőlényeket nagy méretükön és többé-kevésbé kopasz, vastag kültakarójukon kívül semmi nem köti össze egymással, más és más rendszertani kategóriákba tartoznak. Mindenesetre az épület falai közt láthatott a közönség az elefántokon kívül vízilovakat, orrszarvúakat, tapírokat, sőt, egy időben még földimalacot is. Sajnos a műemléképület belső állattartó terei meglehetősen szűkösek, de meg nem változtathatók, így mára csak a két víziló és az elefántbika, valamint a rókamanguszták csapata lakik benne.

Nevezetes ormányosok

1900-ban Bécsből érkezett Budapestre a híres Sziám, aki nehéz természete ellenére a közönség kedvencei közé tartozott egészen 1944-ben bekövetkezett haláláig. Nevezetes elefántjaink közé tartozott a szelíd Bébi, aki társával, Kubával együtt gyerekeket szállított a hátán, sőt, az Elefántház felépültekor erejét bevetve segítette a többiek költöztetésében is. Ugyancsak emlékezetes volt Nelly, akinek fájós lábát hévízi termálfürdőzéssel kezelték. Az elmúlt évszázadban több ízben született elefántborjú is. A mai közönségnek pedig leginkább Arun és Káli neve csenghet ismerősen: közülük Arun, a bika több alkalommal esett át fogászati kezelésen letört agyara miatt. Az 2017-ben született kis bikaborjú az ő emlékére kapta a nevét. Az Állatkert dolgozói és látogatói egyaránt emlékeztükben őrzik nővérét, Ashát is, aki egy gyógyíthatatlan elefántbetegség következtében, tragikus hirtelenséggel, fiatalon vesztette életét.

Elefántok Budapesten

Bár a Fővárosi Állat- és Növénykert már 1866-ban megnyitotta kapuit, az első években a közönség egyáltalán nem láthatott elefántot. Az első ormányos ugyanis 1875-ben érkezett Budapestre, történetesen egy Ali nevű, fiatal afrikai elefántbika személyében. Az 1890-es években az is előfordult, hogy egy időben tartottunk afrikai és ázsiai elefántot is, de a XX. század eleje óta az elefántok közül kizárólag az ázsiai fajjal foglalkozunk – mind a mai napig.

Az idők során sok híres elefánt lakott Állatkertünkben. Közéjük tartozott például Sziám, a legendás elefántbika, aki nevét onnan kapta, hogy Sziám – a mai Thaiföld – egykori királya, V. Ráma ajándékozta Ferenc Józsefnek 1897-es európai utazása alkalmával. Az akkor még viszonylag fiatal elefánt néhány évig Bécsben, a Schönbrunni Állatkertben élt, majd az uralkodó 1900-ban a mi Állatkertünknek ajándékozta. Ettől kezdve Sziám egészen 1944 decemberéig élt Budapesten. A természetes állat egyébként elefánt mércével mérve is igen eszes volt. Megtanulta például, hogy a látogatók által az ormányába adott aprópénzt gondozójánál beválthatja almára, sárgarépára és egyéb finomságokra. A korona inflációja miatt azonban az 1920-as évek derekán már nem voltak érmék, csak bankjegyek. Érzékeny ormányával Sziám még a címleteket is meg tudta különböztetni: a „Mátyás királyos” százkoronást például már el sem fogadta, mert azért még egy csenevész sárgarépát sem kapott.

Persze már a régi idők állatkerti szakemberei is arra törekedtek, hogy ne csak bemutassuk az elefántokat, hanem lehetőség szerint szaporítsuk is őket, vagyis időről időre kiselefántok születésének is örvendhessünk. Ez azonban nem volt egyszerű dolog. A XX. század elején volt olyan időszak, hogy egyszerre hét, különböző korú elefánt élt nálunk, de szaporítani akkor még nem sikerült őket. Valójában az első állatkerti elefántborjú világviszonylatban is csak 1906-ban látta meg a napvilágot Bécsben. Budapesten az első elefántborjú világrajövetelére 1930-ig kellett várni, utána pedig 1932-ben is volt szaporulat. Jenny, az akkori nőstény elefánt azonban sajnos nem bizonyult jó anyának, így ezek a borjak csak néhány óráig maradtak életben. Sokkal szerencsésebben alakult az 1941. szeptember 16-án született kiselefánt sorsa. Anyját, a Malah nevű elefánttehenet 1938-ban szerezte be az Állatkert, s végül Malah volt az egyetlen az elefántjaink közül, aki még Budapest második világháborús ostromát is túlélte.

A háború utáni években először 1956-ban sikerült az elefántok szaporítása. Mivel épp ebben az évben volt az Állatkert fennállásának 90 éves jubileuma, a jövevény a Jubile nevet kapta. Jubile hatéves koráig volt az Állatkert lakója, felnövekedve pedig évtizedeken át cirkuszi sztárként kereste a kenyerét. Az Állatkert látogatói azonban így sem maradtak kiselefánt nélkül, hiszen 1961-ben a következő elefántborjú, Quinba is megszületett. Természetesen néhány év elteltével ő is „kirepült a szülői házból”, s a későbbi évtizedekben Hollandiában láthatta őt az ottani nagyközönség.

Quinba születése után több mint ötven évig egyáltalán nem született kiselefánt Budapesten. Mostanában azonban újra visszatértek azok az idők, amikor a felnőtt ormányosok mellett itt született kiselefántokat is láthat a közönség. A legutóbbi jövevény 2017 novemberében látta meg a napvilágot. Arunnak hívják, egy az 1980-as és az 1990-es években nálunk élt híres elefántbika, az idősebbik Arun emlékére. Anyukájával, Angele-lal, és apukájával, Assammal ők hárman alkotják jelenleg a budapesti elefántcsaládot. Persze az elefántok a természetben nem családban, hanem csordában élnek, és az apák nemigen vesznek részt az utódok életében, a mi elefántbikánk viszont szokatlanul jó természetű állat, és kiváló viszonyban van tonnás „kisfiával”.

Tudtad-e?

Az elefántokat a Föld legintelligensebb állatai közé sorolják. A magas intelligenciával járó magatartás számos formája megfigyelhető náluk, ideértve az együttérzést, utánozást, gyászt, altruizmust, az eszközök használatát és az én-tudatot.

Az Állatkert legsúlyosabb lakói az ázsiai elefántok. Ezt a fajt hívják indiai elefántnak is, ez azonban pontatlan, mert nemcsak Indiában fordul elő. Füves területeken, a trópusi örökzöld, a nedves lombhullató és a cserjés erdőkben egyaránt otthon van. Jellemzően 300 méter tengerszint feletti magasságtól 3000 méterig található meg, de a Himalája hegység közelében élő elefántok a tikkasztó nyári időkben néha felfelé vándorolnak, a hűvösebb területekre.

Az ázsiai elefánt a második legnagyobb szárazföldi állat; csak rokona, az afrikai elefánt előzi meg a sorban. Jól megkülönböztethető a két faj, az ázsiai elefánt füle kisebb. A marja alacsonyabban van a hátánál, homloka domborúbb, és az ormánya jellegzetes: hosszú, rugalmas, végén csak egy nyúlvány található. Az elefántbikák sokkal nagyobbak, mint a tehenek. A test hossza 550 és 640 cm között lehet, míg a nőtényeké 195-240 cm. A bikák magassága 240–300 cm, testtömege 3500–6000 kg, míg a teheneké „csak” 2000–3500 kg. Jobbára csak a bikának van agyara, amely valójában hatalmasra nőtt, hosszú, görbe metszőfog. Érdekes, hogy az elefántok nem egyszer váltanak fogat, mint az ember, hanem életük során ötször. Az agyarral azonban ez nem vonatkozik.

Az elefántok növényevők; bármilyen típusú növényi anyagot megesznek, mint például fű, levelek, gyümölcsök, fakéreg. Főleg a reggeli és az esti órákban aktívak, a legforróbb órákban inkább pihennek. Naponta 16 órát töltenek evéssel, így nem nehéz nekik 150-200 kilogrammnyi táplálékot elfogyasztani, amelynek csupán 44%-át emésztik meg, a bélrendszerükében élő szimbiotikus baktériumok segítségével, ezért trágyájukban igen sok értékes szervesanyag marad. Az elefántok vízigénye szintén hatalmas: akár 140 litert is képesek meginni egy nap, ezért ritkán távolodnak el a vízellőhelyektől. A területiális viselkedés nem jellemző rájuk. A hímek átlagosan 15, a nőtények 30 négyzetkilométeres területen mozognak, amit általában óránkénti 4 kilométeres sebességgel járnak be. Pár napnál ritkán tartózkodnak többet egy területen. A látszólag lomha állatok akár 30-35 km/h-s sebességgel is képesek futni. Érdekes, hogy hiába a fürgeség, az elefántok nem tudnak ugrani, viszont képesek hosszú távon úszni.

Az elefántok rendkívül szociális állatok, és tapasztalataikat továbbadják a fiatalabbaknak, ami meglehetősen ritka dolog az állatvilágban. Az elefántcsoportok egymással rokon tehenekből és azok fiatal utódaikból állnak. A legidősebb nőtény áll acsapat élén. A kifejlett bikák magányosan vagy csak hímekből álló csapatokban élnek, és csak a párzási időszakban csatlakoznak a tehenekhez. A párzási időszakban a hímekben is hormonális változások játszódnak le, amelyek jelentős hatással vannak a viselkedésükre. Az elefántok vemhességi ideje 18-22 hónap. A tehenek jó körülmények között általában 3-4 évente ellenek. Gyakran megesik, hogy az ellő tehenet egy másik tehén segíti. A viszonylag fejletlen világra jövő, kb. 100 kg tömegű borjak az esős évszak kezdetén látják meg a napvilágot, amikor a legbőségesebb a táplálékkinálat. A vadonban az ázsiai elefánt mintegy 60-70 évig él. A nálunk látható elefánt család még fiatal: Assam, az apa 20, Angele, az anya 19, a kis bikaborjú, Arunpedig csupán három éves.

Ázsiai elefánt
Elephas maximus

Figyeld meg!

A felnőtt elefántok többféle hangot tudnak kiadni: morgás, dorombolás-féle, fújtatás, füttyülés és trombitálás. Rendkívül alacsony frekvenciájú infrahangokat is használnak, amelyek az emberi fül számára nem érzékelhetők. Más állatokhoz hasonlóan az elefántoknak is meg lehet tanítani vezényszavakat, melyekre a megfelelőképpen reagálnak.

